

รายงานเชิงวิชาการ

การอ่านและพิจารณาวรรณคดีเรื่อง ขัตติยพันธกรณี

นางสาว ปณตพร จันทระโคติกา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/9 เลขที่ 6

นางสาว ยลดา น้าวิไลเจริญ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/9 เลขที่ 10

นาย คริษฐ์ เกษโกวิท ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/9 เลขที่ 7

เสนอ

อ.พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2560 โรงเรียนสาธิตนานาชาติมหาวิทยาลัยมหิดล

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning)

รายวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

คำนำ

รายงานฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โดยมีจุดประสงค์ เพื่อการศึกษาและพิจารณาความรู้ที่ได้จากการอ่านวรรณคดี เรื่องชตยพันธกรณี ทั้งนี้ในรายงาน ฉบับนี้มีเนื้อหาซึ่งประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับ การอ่านและพิจารณาเนื้อหา กลวิธี การใช้ภาษา และประโยชน์ หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม

ผู้จัดทำต้องขอขอบคุณอาจารย์พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์ ผู้ให้ความรู้และ แนวทางในการศึกษา หวังว่ารายงานฉบับนี้จะให้ความรู้และเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกท่าน หามีข้อแนะนำหรือผิดพลาดประการใด ผู้จัดทำขอรับไว้และขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

เนื้อเรื่อง.....	1-2
โครงเรื่อง.....	2
ตัวละคร.....	2
ฉากท้องเรื่อง.....	2
บทเจรจาหรือราฟิงราพัน.....	3
แก่นเรื่อง.....	3
การสรรคำ.....	3-4
การเรียบเรียงคำ.....	4
การใช้โวหาร.....	4-5
คุณค่าด้านอารมณ์.....	5-6
คุณค่าด้านคุณธรรม.....	6
คุณค่าด้านสังคม.....	6
คุณค่าด้านอื่นๆ.....	6
บรรณานุกรม.....	7

การอ่านและพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีในวรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องย่อ

เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) หลังจากที่ทรงพระประชวรเนื่องจากเสวยพระราชหฤทัยที่ถูกฝรั่งเศสรุกกล้าดินแดนไทย เมื่อ ร.ศ. 112

ประวัติ

ในช่วงหลังของคริสต์ศตวรรษที่14 ทวีปยุโรปได้ปฏิวัติอุตสาหกรรมและการเติบโตลัทธิจักรวรรดินิยม ที่นำไปสู่การแผ่อิทธิพลของชาติตะวันตกในภูมิภาคต่างๆของโลก เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ในพ.ศ.2411 ประเทศในเอเชียต้องเผชิญกับการคุกคามจากชาติมหาอำนาจโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งขยายอิทธิพลเข้ามาอย่างเต็มที่ สองประเทศนี้ได้แข่งกันหาผลประโยชน์ทางการค้า การเมืองและวัฒนธรรมในประเทศไทย และมีเป้าหมายที่จะยึดครองประเทศไทย(กัมพูชาลาวและดินแดนในแหลมมลายูตอนเหนือ) หลังจากที่ฝรั่งเศสได้กัมพูชาและเวียดนามเป็นอาณานิคมก็พยายามขยายอาณาเขตของตนไปจนถึงฝั่งแม่น้ำโขง หลังจากนั้นได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเรื่องเขตแดนทางด้านหลวงพระบาง เริ่มจากการกระทบกระทั่งกันของกำลังทหารทั้ง2ฝ่ายและได้ขยายวงกว้างไปถึงเรื่องคนในบังคับและธุรกิจของคนในบังคับความขัดแย้งรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ผู้แทนทางการทูตของสองประเทศจึงได้พยายามเจรจาเพื่อหาทางออกแก้ไขปัญหาแต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งกองเรือรบของฝรั่งเศสได้รุกรานเข้ามาถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยาจนเกิดการยิงต่อสู้กับทหารไทยที่ประจำล้อมพระจุลจอมเกล้า และบ้อมผีเสื้อสมุทรที่ปากน้ำ ในที่สุดเรือปืนของฝรั่งเศส 2 ลำก็แล่นผ่านเข้ามาจอดทอดสมอหน้าสถานทูตฝรั่งเศส ฝรั่งเศสยื่นคำขาดหลายอย่าง เช่นการเรียกร้องสิทธิเหนือดินแดนและการเรียกร้องค่าปรับจำนวนมาก เมื่อรัฐบาลไทยให้คำตอบล่าช้าเรือรบฝรั่งเศสก็แล่นออกไปปิดอ่าวไทยซึ่งไทยได้ขาดการสนับสนุนจากอังกฤษที่ไทยหวังว่าจะช่วยถ่วงดุลอำนาจของฝรั่งเศสทำให้ไทยต้องยอมอ่อนข้อให้ฝรั่งเศสโดยไม่มีเงื่อนไข วิกฤตการณ์ครั้งนี้จบลงด้วยการลงนามในสนธิสัญญากรุงเทพฯระหว่างรัฐบาลไทยกับฝรั่งเศส ทำให้ไทยเสียสิทธิเหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและเสียอำนาจการปกครองคนในบังคับชาวอินโดจีนให้แก่ฝรั่งเศส นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังเข้ายึดครองจังหวัดจันทบุรีไว้เป็นประกันและเตรียมแผนการที่จะยึดครองดินแดนอื่นๆของไทยต่อไปด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องทรงดำเนินวิเทโศบายทางการทูตด้วยความอดทนและ นิมนวลทรงพยายามแสวงหาพันธมิตรจากมหาอำนาจอื่นๆไว้คอยช่วยเหลือเจรจาและทรงยอมผ่อนปรนให้กับข้อเรียกร้องต่างๆของฝรั่งเศสบ้างหลังจาก14ปีกว่าความขัดแย้งจะยุติลงไทยได้ตรากลับคืนมา

เนื้อเรื่องโดยรวม

เรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงประชวรด้วยโรคพระหทัยมาก่อนแล้ว ทรงเกิดความทุกข์โศกและตรอมพระทัยเป็นอย่างมากยิ่งจนพระอาการประชวรทรุดหนักลง กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศทรงพระนิพนธ์ไว้ในลายพระหัตถ์ถึงเจ้าพระยาอภัยราชาที่ปรึกษาาราชการแผ่นดินชาวเบลเยียมว่า “...ท่านก็ทราบดีอยู่ว่าเมื่อครั้งที่เรามีเรื่องขัดแย้งกับฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยทรงหวังพึ่งอังกฤษ ความผิดหวังอย่างรุนแรงที่ทรงรู้สึกในครั้งนั้นแทบจะ

ทำให้พระทัยแทบจะแตกสลายหรือสิ่งพระชนม์ลงทีเดียว...” นอกจากนั้นในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานไปยังสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาชิราวุธที่ประเทศอังกฤษก็ทรงเล่าถึงอาการประชวรไว้โดยตลอด ในระหว่างที่ทรงประชวรหนักนี้ความเจ็บปวดทุกข์ทรมานทั้งพระวรกายและพระทัยทำให้ทรงหมดกำลังที่จะดำรงพระชนม์ชีพต่อไป จึงหยุดเสวยพระโอสถและได้ทรงพระราชนิพนธ์บทโคลงและฉันทน์ขึ้นบทหนึ่ง เพื่อทรงลาเจ้านายพี่น้องบางพระองค์ ส่วนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์อินทริเขียรฉันทน์จำนวน26บทถวายเช่นกัน การพระราชนิพนธ์โคลงและฉันทน์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระนิพนธ์ฉันทน์ถวายตอบของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นบทกวีนิพนธ์ที่กลายมาเป็นขัตติยพันธกรณี

โครงเรื่อง

แบ่งเป็น2ส่วน

ส่วนแรกเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้โคลงสี่สุภาพรวม7บทแสดงความกังวลพระทัยที่ทรงพระประชวรเป็นเวลานานทำให้เป็นภาระอัน “หนักอกผู้บริรักษ์” ทั้งปวงประกอบด้วยความเจ็บทั้งวรกายและพระทัยของพระองค์ยิ่งเฉพาะในยามวิฤตแบบนี้แต่ทว่าเหตุการณ์บ้านเมืองยามนี้ทำให้พระองค์ทรงตระหนักดีว่าพระองค์ยังไม่สามารถเสด็จไปยังภพเบื้องหน้าได้ตามพระทัยหมาย เพราะหน้าที่ของพระองค์คือต้องปกป้องรักษาบ้านเมืองไว้ ทำให้ภาพพจน์ของโคลงออกมาในรูปแบบของการอุปลักษณ์เปรียบเทียบ ในส่วนที่2 ถูกแต่งด้วยอินทริเขียรฉันทน์เป็นการบรรยายความรู้สึกที่เปื้อนหายหมดกำลังพระทัยที่จะรักษาพระอาการประชวรและอาจจะไม่สามารถกลับมาทรงงานได้เต็มที่เท่าที่ควร

ส่วนที่สองคือส่วนของพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเริ่มต้นด้วยการถวายกำลังพระทัยโดยใช้การบรรยายให้เห็นถึงในฐานะที่ทรงเป็นพระบรมศานุวงศ์และเสนาบดีที่ทรงปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด ทรงมีความกังวลห่วงใยรวมถึงประชาชนทั่วไปเช่นกันหลังจากนั้นเป็นการถวายข้อคิดโดยการเปรียบเทียบคนไทยเป็นเสมือนลูกเรือที่กำลังสับสนต้องการคนชี้แนะ ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใดย่อมมีอุปสรรคตามมาเสมอ ด้วยที่ว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงงานถวายชีวิตรับใช้และปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดกำลัง บทพระราชนิพนธ์เป็นเครื่องกระตุ้นให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดพระขัตติยมานะที่จะสู้ต่อไป พระนิพนธ์จบลงด้วยการถวายพระพรให้ทรงหายจากอาการพระประชวรมีพระชนมายุยืนยาวพร้อมทั้งทวายนาคปาลอบประโลมคำยืนยันถึงความจงรักภักดีและคำปลุกใจให้ลุกขึ้นสู้ต่อไปเพื่อประเทศชาติและชาวไทยทุกคน

ตัวละคร

- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงความวิตกและความทุกข์ของประชาชนชาวไทยในพระอาการประชวร
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นพระเจ้าน้องยาเธอจึงแสดงความจงรักภักดีแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยกล่าวไว้ว่าถ้าเสียดเนื้อหาของพระองค์เจือยาถวายให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหายประชวรได้ก็ยินดีจะทูลเกล้าฯถวาย

ฉากท้องเรื่อง

เหตุการณ์ ร.ศ. 112 พ.ศ. 2436

บทเจรจาหรือราฟิงราพัน

เป็นผีสามยอดแล้ว	ยังราย ส่วนอ
ปวดเจ็บใครจักหมาย	เชื่อได้
ใช้เป็นแต่ส่วนกาย	เศียรกลัด กลุ่มแฮ
ใครต่อเป็นจึงผู้	นั่นนั่นเห็นจริง

บทเจรจาจากตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นนี้เป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงบรรยายถึงพระอาการประชวรที่เจ็บปวดอย่างแสนสาหัส และไม่เพียง แต่ประชวรพระวรกาย ยังทรงกลัดกลุ่มพระพรสาเหตุด้วย เพราะสถานการณ์บ้านเมืองในตอนนั้น กำลังตกอยู่ในช่วงวิกฤตที่โดนคุกคามจากชาติมหาอำนาจ

แก่นเรื่อง

ขัตติยพันธกรณีเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีความกังวลพระทัย ทั้งต่อพระองค์เองและประชาชนชาวไทย ซึ่งในบทนี้จะเด่นชัดในด้านของความรักที่พระองค์ท่านมีให้แก่ประเทศชาติและราษฎร จากนั้นต่อด้วยการถวายบทตอบของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ มีเนื้อความเกี่ยวกับการให้กำลังพระทัยแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงลุกขึ้นสู้ต่อไป พร้อมกับการให้ข้อคิดเกี่ยวกับสัจธรรมว่าทุกอย่างย่อมมีอุปสรรคเสมอ ในตอนท้ายของบทถวายตอบเป็นการถวายพระพรและถือเป็นแสดงออกถึงความจงรักภักดีที่มีต่อพระมหากษัตริย์และประเทศชาติ

“ขอจงพระจงมา-	ยุสถาวรพูน
เพิ่มเกียรติอนุกุล	สยามรัฐพัฒนาผลฯ”

การอ่านและพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณคดีและวรรณกรรม

การสรรคำ

- เลือกใช้คำให้เหมาะสมกับเรื่องและฐานะของบุคคลในเรื่อง

มีการใช้คำราชาศัพท์ ให้เหมาะสมกับตัวละครในคำประพันธ์ซึ่งก็คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตัวอย่างเช่น

ด้วยเดชบุญญา-	ภินิหาระแห่งคำ
สัตย์ข้างใจได้สัม-	ฤทธิดังมโนหมาย
ขอจงวราพาส	บรมนาถเร่งเคลื่อนคลาย
พระจิตพระวรกาย	จงผ่องพันที่หม่นหมอง
ขอจงสำเร็จรา-	ชะประสงค์ที่ทรงปอง
ปกข้าฝ่าละออง	พระบาทให้สามัคคี

จากพระนิพนธ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์โดยใช้คำราชาศัพท์ เนื่องจากผู้ที่รับสารนี้คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวอย่างคำราชาศัพท์ที่ปรากฏอยู่ในพระนิพนธ์ได้แก่ “พระจิตพระวรกาย” “ราชประสงค์ที่ทรงปอง” “พระบาท” เป็นต้น

- คำที่เล่นเสียงหนักเบา

ในบทพระราชนิพนธ์และพระนิพนธ์ส่วนที่แต่งเป็นคำฉันท์ทั้งสองพระองค์ทรงไม่ได้เคร่งครัด เรื่องการใช้คำครุ-ลหุให้ตรงตามตำแหน่งที่วางไว้ในขณะฉันท์ แต่ทรงใช้ตามการออกเสียงหนักเบาตามธรรมชาติ ของภาษาพูดภาษาไทยเช่นเดียวกับที่กวีโบราณปฏิบัติมา เช่น

ประสาแต่อยู่ใกล้	ทั้งรู้ชื่อว่าหนักหนา
เลือดเนื้อผิเจ้าอย่า	ให้หายได้จะชิงถวาย

- คำพ้องเสียงและคำซ้ำ

เป็นเด็กมีสุขคล้าย	ดีรฉาน
รู้สุขรู้ทุกข์หาญ	ขลาดด้วย
ละอย่างละอย่างพาล	หย่อนเพราะ เผลอแฮ
คล้ายกับผู้จวนม้วย	ชีพสิ้นสติสูญ

จากพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้มีการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นความหมายให้หนักแน่น นอกจากนี้การซ้ำคำยังสามารถทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นอีกด้วย ดังเช่นคำว่า “ละอย่างละอย่างพาล” จากบทประพันธ์ข้างต้นนี้

การเรียบเรียงคำ

การดำเนินเรื่องแบ่งเป็นสองส่วน คือส่วนที่พระราชนิพนธ์โดยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และส่วนที่นิพนธ์โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอเนื้อเรื่องจากจุดเล็กจุดน้อย แล้วจบเรื่องโดยบรรจจุสารสำคัญไว้ท้ายสุด นั่นก็คือข้อความให้กำลังใจพระทัยแก่ สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้จึงเป็นเหตุให้ผู้อ่านสามารถอ่านแล้วเข้าใจง่าย และยังคงอยากติดตามการดำเนินเรื่องไปเรื่อยๆ

การใช้โวหาร

- การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง

โวหารอุปมา สมเด็จพระกรมพระยาดำรงฯ ทรงเปรียบเทียบตัวพระองค์เป็นเหมือนม้าที่เป็นพระราชพาหนะที่พร้อมรับใช้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯทุกเมื่อ

เปรียบตัวเหมือนอย่างม้า	ที่เป็นพาหนยาน
ผูกเครื่องบังเหียนอาน	ประจำหน้าพลับพลาชัย
คอยพระประทับอาสน์	กระหัยบาทจะพาไคล
ตามแต่พระทัยไท	ธ จะชักไปซ้ายขวา

ไกลใกล้ บ ได้เลือก
ตราบเท่าจะถึงวา-

จะกระเดือกเต็มประดา
ระชีวิตรมลายปราน

- การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง

โวหารภาพพจน์โดยใช้อุปลักษณ์ เปรียบพันธกรณีที่มีต่อชาติบ้านเมืองเป็นตะปู

ตะปุดอกใหญ่ตรึง บาทา อยู่เฮย

จิ้ง บ อางลีลา คล่องได้

เชิญผู้ที่มีเมตตา แก่สัตว์ ปวงแฮ

ชักตะปูนี้ให้ ส่งข้าอัญขม

ในฐานะที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ มีพันธกรณีมากมายต่อชาติบ้านเมือง ท่านจึงทรงเปรียบพันธกรณีเหล่านั้นเป็นตะปุดอกใหญ่ที่ตรึงพระบาทของพระองค์ไว้มิให้ก้าว่างไปได้และขอให้ผู้ที่มีเมตตาชักตะปุดอกนี้ออกให้ด้วย

- การกล่าวผิดไปจากที่เป็นจริง

โวหารอติพจน์

อันพระประชวรครั้ง นี้แท้ทั้งผไทสยาม

เหล่าข้าพระบาทความ วิตกพันจะอุปมา

ประสาแต่อยู่ใกล้ ทั้งรู้ว่าหนักหนา

เลือดเนื้อผเจือยา ให้หายได้จะชิงถวาย

จากพระนิพนธ์ข้างต้นนี้ มีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้แสดงถึงความวิตกกังวลและความทุกข์ของประชาชนชาวไทยเนื่องมาจากพระอาการประชวรของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระองค์จึงทรงกล่าวว่าถ้าเลือดเนื้อของพระองค์ สามารถเจือยาถวายให้หายประชวรได้ก็ยินดีจะทูลเกล้าฯ ถวาย

การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม

คุณค่าด้านอารมณ์

จากพระราชนิพนธ์เรื่อง ขัตติยพันธกรณี ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระนิพนธ์ในสมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นร้อยกรองบรรยายถึงความทุกข์แสนสาหัส จึงได้ทรงถ่ายทอดความรู้สึกและสร้างจินตภาพหรือทำให้เห็นภาพของสถานการณ์ ณ ขณะนั้นได้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดความรู้สึกของความทุกข์ในพระราชหฤทัยของผู้ประพันธ์ข้างต้น

กวีที่ใช้ภาษาและก่อให้เกิดภาพพจน์แก่ผู้อ่าน โดยลักษณะเนื้อหาใช้การเปรียบเทียบกับสิ่งของต่างๆ ที่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวันมาเปรียบเทียบกับโวหารที่คมคาย ดังตัวอย่าง

ตะปุดอกใหญ่ตรึง บาทา อยู่เฮย

จิ้ง บ อางลีลา คล่องได้

เชิญผู้ที่มีเมตตา แก่สัตว์ ปวงแฮ

ชักตะปูนี้ให้ ส่งข้าอัญขม

โคลงพระราชนิพนธ์ข้างต้น สร้างให้เห็นภาพที่ชัดเจน กวีใช้โวหารภาพพจน์ประเภทอุปมาอุปไมย ทรงแปรียบความทุกข์ดังตะปุดอกใหญ่ ยึดตรึงอยู่ที่พระบาทของพระองค์ เนื่องจากทรงต้องรักษาบ้านเมืองไว้ให้แก่ประชาชนของท่าน “ตะปุดอก” จึงเป็นโวหารภาพพจน์ที่แสดงถึงความทุกข์แสนสาหัสของกวีได้ชัดเจนและส่งผลให้เกิดจินตภาพ ถึงความรู้สึกดังกล่าวต่อผู้อ่านได้ชัดเจน

คุณค่าด้านคุณธรรม

จากพระราชนิพนธ์เรื่อง ขัตติยพันธกรณี ทรงชี้ให้เห็นว่า ชีวิตนั้นต้องมีความทุกข์ และความสุขปะปนกันไปซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา แม้แต่ผู้ที่ได้รับการยกย่องก็ต้องเผชิญกับปัญหา เหล่านี้ แท้จริงแล้วพระองค์ก็ทรงเป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่งเมื่อต้องเจอกับความทุกข์นี้ ท่านก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะเกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง โคลงพระราชนิพนธ์ด้านล่างต่อไปนี้จึงมีคุณค่า ด้านคุณธรรม คือให้คติข้อคิดและคำสอนในการดำเนินชีวิตแก่ผู้อ่าน

ชีวิตมนุษย์นี้	เปลี่ยนแปลง จริตใจ
ทุกข์สุขพลิกแพลง	มากครั้ง
โบราณท่านจึงแสดง	เป็นเยี่ยง อย่างนา
ช่วงนับเจ็ดที่ทั้ง	เจ็ดข้างฝ่ายดี
เป็นเด็กมีสุขคล้าย	ดิรฉาน
รู้สุขรู้ทุกข์หาญ	ขลาดด้วย
ละอย่างละอย่างพาล	หย่อยเพราะ เผลอแฮ
คล้ายกับผู้จมน้ำ	สิ้นชีพดับสูญ

ในส่วนของคุณค่าด้านคุณธรรมที่มีความสามารถทางการประพันธ์ถ้าหากผู้แต่งนั้นมีอารมณ์สะท้อนใจ ประการใดเกิดขึ้นในชีวิต เมื่อประพันธ์ออกมาแล้วจะมีถ้อยคำที่ไหลลื่น และทรงพลังเกิดเป็นบทประพันธ์หรือวรรณคดีที่ล้ำเลิศและสนองต่อเจตนารมณ์ของผู้ประพันธ์ สามารถยกระดับจิตใจได้หรือเรียกอีกอย่างว่าการจรรโลงใจ

คุณค่าด้านสังคม

สำหรับคุณค่าด้านสังคมที่ได้จากอ่านพระราชนิพนธ์ทั้งหมดของเรื่องนี้ก็คือ การปลูกฝังจิตสำนึกให้คนไทยรักชาติหวงแหนผืนแผ่นดินไทยไว้ให้อยู่ดำรงอยู่เรื่อยไป และทำให้ตระหนักถึงความเหนียวยากลำบากของบรรพบุรุษที่ต้องยอมแลกด้วยชีวิตเพื่อรักษาผืนแผ่นดินนี้ไว้

คุณค่าด้านอื่นๆ

จากพระราชนิพนธ์เรื่อง ขัตติยพันธกรณี เนื้อหาเรื่องนี้ไม่ซับซ้อนยุ่งยากเมื่อนำมา เปรียบเทียบกับวรรณคดีอื่นๆ เนื่องจากว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง จึงสามารถเข้าใจได้ง่าย เพราะฉะนั้นผู้อ่านสามารถนำข้อคิดและปรัชญาของท่านมาใช้ในชีวิตประจำวันหรือการดำเนินชีวิต ได้ไม่ว่าจะประสบปัญหาใดๆในชีวิตหรือภาระหน้าที่ที่จำเป็นต้องทำ

นอกจากนี้ บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของเรื่องราวในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องของพระมหากษัตริย์ที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๕๕. หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่๖ วรรณคดีวิจักษ์. พิมพ์ครั้งที่๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว.

ชัตติยพันธกรณี [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2560. สืบค้นจาก <https://hadeemah.wordpress.com/มุมมองภาษาไทย-ม-6/ชัตติยพันธกรณี/>

ชัตติยพันธกรณี [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2560. สืบค้นจาก <https://kingkarnk288.wordpress.com/2015/08/15/ชัตติยพันธกรณี/>

บทเรียนออนไลน์ วิชาภาษาไทย เรื่อง ชัตติยพันธกรณี [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2560. สืบค้นจาก <http://pppconnexed.trueplookpanya.com/learning/detail/31988>